

secundum multitudinem attributorum, esset in Deo multitudine Personarum. Et sic essent in Deo plures personæ, quam tres, quod est hæreticum. Et ita videtur quod penitus ista nomina sint synonyma» (1).

Respondeo, neg. conseq. Disparitas enim est, quia Paternitas et Filiatio habent oppositionem ad invicem, et ideo exigunt realem distinctionem suppositorum; non autem bonitas et sapientia (2).

Objic. 7.º Ratio, cui non respondet aliquid in re, falsa est et vana. Sed si rationes horum nominum sint multæ et res est una, videtur, quod rationes istæ sint vanæ et falsæ. Ergo (3).

Respondeo, neg. Minor. Nam licet Deus sit omnino unus, tamen istæ multe conceptiones vel rationes non sunt falsæ, quia omnibus eis respondet una et eadem res imperfecte per eas representata. Essent autem falsæ, si nihil eis responderet (4).

Objic. 8.º Res omnino simplex et indivisibilis in se ipsa, qualis est natura divina, nequit postulare diversis conceptibus et rationibus formalibus concipi. Ergo non est a parte rei fundamentum distinguendi inter essentiam et attributa.

Respondeo, dist. anteced.; respectu intellectus infiniti aut intuitive ac perfectissime apprehendendis rem, prout est in se, *conc.*; respectu intellectus imperfecte apprehendendis illam, prout relucent in creaturis, suis effectibus, *neg.*; et *neg.* conseq.

Objic. 9.º Si res in se simplicissima concipitur sub diversis conceptibus, non concipitur, prout est in se. Ergo nequit admitti distinctio rationis ratiocinatæ.

Respondeo, dist. antec.; quoad modum concipiendi, *conc.*; quoad id quod concipitur, quasi non vere sit in re aliquid respondens pluribus ac diversis illis rationibus, *neg.*

Objic. 10. Attributa divina singillatim sumpta vel dicunt totam perfectionem divinam, vel non. Si non significant to-

(1) Apud S. Thom., *de potent.*, quæst. 7, arg. 7.º

(2) Ibidem, ad 7.um

(3) Apud S. Thom., *de potent.*, quæst. 7, art. 6, arg. 4.º

(4) Ibid. ad 4.um Cfr. 1 p., quæst. 13, art. 4, ad 2.um; et *de potent.* quæst. 1, art. 1, ad 12.um

tam, nihil divinum significant, siquidem in Deo nullæ inveniuntur partes, et sic de ipso prædicari nequeunt. Si autem totam perfectionem divinam important, jam nequeunt esse diversa, ideoque ne ratione quidem distinguuntur, vel solum distingu possunt penes connotata.

Respondeo, attributa divina singillatim sumpta, prout a nobis apprehenduntur totum Deum a parte rei exprimunt, sed non totaliter totum. Nam cum essentia divina sit simplex actus omnis perfectionis ut totaliter seu secundum totam cognoscibilitatem cognosceretur, deberet representari conceptu omnimodam perfectionem referente. Si quis ergo conceptus illam intelligat representando actum particularis alicujus perfectionis cum præcissione aliarum, attingit quidem totam, quia in ea non est pars et pars, sed non attingit totaliter seu secundum totum suum valorem et meritum.

Objic. 11.º Posita distinctione inter essentiam et attributa, alius conceptus responderet essentiæ et alius v. g. sapientiæ, bonitati, etc. Atqui hoc dici nequit. Nam tunc conceptus essentiæ non attingeret sapientiam, bonitatem, etc., et vicissim: unde aliud esset essentia et aliud bonitas, sapientia, etc.

Respondeo, neg. Minor. Et probat. *disting.*: conceptus essentiæ non attingeret sapientiam, etc., id est, non representaret illud, quod est in se sapientia, etc., *neg.*; id est non representaret sub eadem expressione mentali, quatenus nominatur essentia, et quatenus nominatur sapientia, bonitas, etc., *conc.* Et quid est in hoc repugnantia?

ARTICULUS IV

Quanta sit distinctio rationis inter essentiam et attributa divina: ubi etiam de modo prædicationis attributorum, de essentia, deque illorum æqualitate.

102. Plura hic in unum colligimus, valde inter se connexa, quæ multum juvabunt ad complementum traditæ in præcedenti articulo doctrinæ. Et primo quidem quæritur,

§ 1.—UTRUM ATTRIBUTA DIVINA POSITIVA SINT DE RATIONE
ET QUIDDITATE DIVINÆ ESSENTIÆ, AC VICISSIM: ITEMQUE UTRUM
SINGULA ATTRIBUTA SINT DE CÆTERORUM ESSENTIÆ.

Sensus
questionis
declaratur:

Sub his quoque verbis proponi posset hæc controversia, utrum divina attributa invicem et ab essentia ita distinguantur ratione, ut inter hæc omnia invicem considerata detur perfecta præcisio, an vero solum imperfecta. Nam quamquam omnia hæc a parte rei perfectissime identica sint, et ratione cum fundamento in re distinguantur, adhuc quæri potest, utrum rationes diversæ, quæ de his efformantur, ita se invicem perfecte excludant, ut nullatenus vel implicite aliæ in aliis contineantur. Sane objectivorum prædicatorum, quæ a parte rei identificantur, duo cogitari queunt genera: alia, quorum neutrum est de essentia alterius, ut v. g. animalitas et rationalitas, siquidem neque ratio animalitatis est de rationalitatis essentia, nec vicissim; sed utraque habet definitiones perfecte præcisas etiam tum, cum in homine identificantur a parte rei. Nam etiam hominis animalitas definitur per principium sentiendi, sicut animalitas leonis, equi, etc. Alia ita re identificantur, ut etiam unum eorum sit de alterius essentia, ut v. g. homo et animal, nam animal est de hominis essentia, quamvis non vicissim: simile modo etiam in *Ontologia* docuimus ens esse de essentia cujuslibet alterius rationis (1). Itaque si essentia divina et attributa et hæc inter se ita comparantur invicem, ut non solum identificentur re, sed alia sint de essentia aliorum, non poterunt perfecte præscindere alia ab aliis, sed formaliter se includent confuse et implicite, ac proinde non poterunt distingui nisi per modum impliciti et expliciti. Nam ex dictis constat, ea distingui ratione, et non se habere instar synonymorum, sicut ratio unica diversis nominibus significata, quemadmodum volebant Nominales.

et inter quos
agitur
controversia,

Controversia ergo hæc solum videtur agitari posse inter eos, qui distinctionem rationis ratiocinatæ cum fundamento in re tuerent, quia qui distinctionem formalem ex natura rei propugnant, etiam ante actum intellectus constituunt in re

(1) *Ontologia*, num. 44, pag. 118 seqq.

diversas formalitates, quæ proinde non possunt non aliæ ab aliis præscindere. Nos vero eandem ad sola attributa absoluta circumscribimus, neque enim fas est philosopho de ineffabilibus Sanctimæ Trinitatis Personis disputationem institueret.

Illud denique notandum venit, disputationem hanc locum habere circa attributa duntaxat, quæ et quatenus positivam in Deo perfectionem important: nam in attributis, quæ per negationem a nobis declarantur, et solum ratione negationis distinguuntur inter se et ab essentia, profecto ipsæ negationes formaliter consideratæ non possunt esse de essentia Dei, neque una negatio proprie de alterius essentia (1).

Jam circa propositam controversiam duæ sunt doctorum virorum sententiæ. Primam negantem attributa esse de essentia Dei, ac vicissim, itemque alia de aliorum essentia tenent Capreolus (2), Vazquez (3), Gillius (4), Tanner (5), Alarcon (6), Hieronymus Fassolus (7), Arriaga (8), Araujo (9) aliique plures. Affirmantem autem preferunt communissime Thomistæ, ut Bañez (10), Dominicus Soto (11), Ferrarientis (12), Torres (13), Hispalensis (Deza) (14), Zumel (15), Complutenses (16), Blasius a Conceptione (17), Godoy (18),

ac de quibus
prædicatur.

Varia
sententiæ.

- (1) Suarez, *Metaphys.* disp. 30, sect. 6, num. 10.
 (2) 1.º dist. 8, quæst. 4, art. 2, in respons. ad argum. 16.um
 (3) Id 1.^{am} part., disp. 110.
 (4) Lib. 2, tract. 2, cap. 7, 8.
 (5) *De Deo*, disp. 2, quæst. 2, deb. 5 et 6.
 (6) *De Deo*, disp. 2, cap. 10, num. 3.
 (7) In 1.^{am} part., quæst. 4, art. 2, dub. 1 seqq.
 (8) In 1.^{am} part., disp. 16, num. 15.
 (9) *Curs. Theolog.*, tom. 2, pars. alter., disp. 16, art. 4, parag. 2 et 3.
 (10) In 1.^{am} part., quæst. 28, art. 2, dub. 3, conclus. 1.^a *Amplius* et ad 2.^{am}
 (11) In lib. 4.um *Sentent.*, disp. 49, quæst. 3, art. 3, conclus. 2.^a, *Sed profecto*, et ad argum. Scoti.
 (12) In lib. 1.um *Contr. Gent.*, cap. 24, *Dicitur ergo*.
 (13) In 1.^{am} part., quæst. 28, art. 2, disp. 2, dub. 5.
 (14) 1.º dist. 8, quæst. 4, art. 3, *Notabili* 1.º et 3.º
 (15) In 1.^{am} part., quæst. 12, art. 7, disp. 2.
 (16) *Tract. de Volunt. Dei*, disp. 4, num. 17-21; disp. 7, dub. 8 et 9, num. 85, 86.
 (17) *Metaphys.*, disp. 12, quæst. 2, num. 11 seqq.
 (18) *De Deo*, quæst. 2, tract. 1, disp. 5, parag. 7, num. 113.

card. Gotti (1), Billuart (2), Salvator Roselli (3), cardinalis Aguirre (4) et é nostratibus PP. Molina (5), Suarez (6), Didacus Ruiz de Montoya (7), Valentia (8), Arrübal (9), Jacobus Granado (10), Leonardus Lessius (11), Amicus (12), Joann. Martinon (13), Theophilus Raynaudus (14), Rhodes (15), Recupitus (16) alique veteres, quibus consentiunt multi recentiores, ut v. g. RR. PP. Bernardus Tepe (17), Josephus Mendive (18), Christianus Pesch (19), Ludovicus de San (20), Sanctus Schifflini (21), J. Van der Aa (22), Josephus Hontheim (23), Gustavus Lahousse (24), etc. Quorum mihi quoque magis arridet sententia.

103. PROPOSITIO. *Attributa divina sunt de quidditate divinæ essentiæ, ac vicissim, et similiter ipsa attributa sunt alia de aliorum essentia: unde inter hæc omnia nequit*

- (1) *De Deo*, tract. 2, quæst. 4, dub. 1, paragr. 9, num. 75 seqq.
- (2) *De Deo*, dissert. 2, art. 3, paragr. 3, *Dico* 2.º
- (3) *Summ. philos.*, tom. 5, quæst. 26, art. 2, num. 1305.
- (4) *Theolog. S. Anselm.*, tom. 1, disput. 31.
- (5) In 1.^{am} part., quæst. 28, art. 2, disp. 4.
- (6) *Metaphys.* disp. 30, sect. 6, num. 4; *De Deo*, lib. 1, cap. 11 seqq.
- (7) *De Trinit.*, disp. 8, sect. 5.
- (8) In 1.^{am} part., disp. 1, quæst. 12, punct. 6; quæstioncula 2.^a ad 1.^{am} paragr. *Ad hoc argum.*
- (9) *De Deo*, disp. 10, cap. 12.
- (10) Tom. 1, tract. 2, disp. 7.
- (11) *De perfectionibus divinis*, Appendix ad cap. 4, lib. 1, pag. 15 et 16, edit. Paris, 1881.
- (12) In 1.^{am} part., disp. 3, sect. 7.
- (13) *De Deo*, disp. 3, num. 51.
- (14) *Theolog. natur.*, dist. 6, quæst. 2, art. 2.
- (15) *De Deo*, disp. 1, quæst. 3, sect. 1 et 2.
- (16) 1.^a Part., lib. 3, quæst. 10.
- (17) *De Deo*, prop. 9, num. 103 seqq.
- (18) *De Deo uno*, dissert. 2, cap. 1, art. 2.
- (19) *De Deo uno*, prop. 22.
- (20) *De Deo uno*, pars. 3.^a, cap. 1.
- (21) *Metaphys. special.*, volum. 2, num. 425.
- (22) *Theolog. natur.*, prop. 27.
- (23) *Theodic.*, num. 572.
- (24) *Theolog. natural.*, thes. 13, num. 144.

dari perfecta præcisio vel rationis distinctio, mutuave exclusio mentalis, sed implicita inclusio.

Pars prima probatur. Hoc est discrimen inter ens per essentiam, quod est Deus, et ens per participationem, quod illud prius per suam essentiam sit omnis perfectio, vel infinita in omni linea perfectionis, ut patet ex dictis magisque patebit ex demonstratione divinæ infinitatis. Ergo quodvis attributum divinum positivum non potest non esse de Dei essentia. Simili modo quodvis attributum positivum Dei est essentialiter a se et actus purus. Atqui actus purus est ipsa Dei essentia. Ergo omne attributum positivum essentialiter est ipsa Dei essentia, et consequenter etiam quodvis aliud attributum. Unde.

Probatur secunda pars. Nam si et in essentia continentur essentialiter attributa, et in attributis essentia, et alia in aliis attributa, impossibile erit, ut intellectus quidpiam horum *proprie ut divinum* apprehendat, nisi saltem implicite totam perfectionis essendique plenitudinem apprehendendo. Quamvis enim possit sapientiam v. g. *in communi* vel *in abstracto*, vel bonitatem, justitiam, etc., cogitare, præscindendo perfecte a modis harum perfectionum; at sapientia vel bonitas, etc., Dei non est sapientia vel bonitas etc. in communi; et sic si quod horum attributorum ut *proprium Dei* cogitare velit, eo ipso debet illud repræsentare ut imparticipatum a se et illimitatum in quovis genere perfectionis etiam præter lineam suam, ideoque ut implicite complexum reliqua, quia quod ad essentiam alicujus rei pertinet, non potest perfecte præscindi a conceptu illius.

Probatur tota propositio 2.^a Quia de Deo divinisque attributis sentiendum est quam dignissime perfectissimeque. Atqui dignius et perfectius sentimus de Deo, si arbitremur illum ita unum esse atque infinitum in singulis perfectionibus excogitabilibus, ut singulæ alias transcendant, et in aliis essentialiter imbibantur (1). Ergo ita se rem habere, dicendum est. Unde quamvis, quando essentia et attributa divina diversis conceptibus efferuntur, expresse non repræsentent

(1) Cfr. Suarez, *Metaphys.* disp. 30, sect. 5, num. 7.

Attributa
divina sunt de
quidditate
essentiæ,
itemque alia de
aliorum
essentiis;

unde inter hæc
omnia
nequit dari
perfecta
præcisio.

mens nostra nisi unum ex illis, nequit tamen a cæteris præscindere, quin implicite et confuse illa quoque attingat; fere sicut diximus de essentia metaphysica Dei respectu reliquorum omnium prædicatorum, vel sicut inferiora entis rationem ipsam entis implicite ac confuse imbibitam præ se ferunt.

Solent quoque diversa loca Patrum pro et contra hanc sententiam adduci, quæ videri possunt apud veteres auctores. S. Thomas, saltem cum analogiam inter divinas et creatas perfectiones propugnat, nostram doctrinam supponit. Hæc enim est una ex rationibus, quibus utitur, ut superius vidimus, quod perfectiones create restrictæ sunt ac limitate, divinæ vero illimitate: unde concludit non posse dari unam perfecte rationem ac definitionem homologarum perfectionum Dei et creaturarum (1) Atqui hæc ratio, ut rem evincat, manifeste requirit non identitatem realem duntaxat essentiae attributorumque Dei, sed etiam mutuum eorundem inclusionem in essentia, ex quo fit, ut non possit unum eorum expresse cogitari, quim reliqua saltem implicite attingantur. Nam

(1) *Omnis effectus, inquit Angelicus, non adæquans virtutem causæ agentis, recipit similitudinem agentis non secundum eandem rationem, sed deficienter; ita ut quod divisim et multipliciter est in effectibus, in causa sit simpliciter et eodem modo; sicut sol secundum unam suam virtutem multiformes et varias formas in istis inferioribus producit. Eodem modo, ut supra dictum est (art. præc.), omnes rerum perfectiones quæ sunt in rebus creatis divisim et multipliciter, in Deo præexistunt unite et simpliciter. Sic igitur, cum aliquod nomen pertinens de creaturis dicitur, significat illam perfectionem ut distinctam, secundum rationem definitionis, ab aliis: puta cum hoc nomen, sapiens, de homine dicitur, significamus aliquam perfectionem distinctam ab essentia hominis et a potentia, et ab esse ipsius, et ab omnibus huiusmodi. Sed cum hoc nomen de Deo dicimus, non intendimus significare aliquid distinctum ab essentia vel potentia, vel esse ipsius. Et sic cum hoc nomen sapiens de homine dicitur, quodammodo circumscribit, et comprehendit rem significatam; non autem cum dicitur de Deo, sed relinquit rem significatam ut comprehensam et excedentem nominis significationem. Unde patet, quod non secundum eandem rationem hoc nomen sapiens de Deo et de homine dicitur. Et eadem ratio est de aliis. Unde nullum nomen univoce de Deo et creaturis prædicatur. S. Tom. 1. p. de Potent. quæst. 7. art. 7. de Verit. quæst. 2. art. 11.*

sola identitas realis optime stat cum univocatione quotiescumque adest perfecta distinctio ac præcisio diversarum rationum intelligibilium: hoc pacto in homine rationes principii vegetandi, sentiendi et intelligendi ita identificantur, ut animal hominis univoce conveniat cum animali leonis, etc., et vegetativum cum vegetativo cujusvis animalis et plantæ. Nam tres illæ rationes ita a parte rei sunt unum, ut perfecte diversificentur in conceptu per adæquatam præcisionem; quare quamvis animal vel vegetativum hominis sit analogum *physice* vel *secundum esse* (1) cum animali leonis, et vegetativo plantæ, quia re identificantur cum rationali, cum quo non identificatur animal leonis et vegetativum plantæ; at metaphysice vel secundum intentionem non est analogum, sed perfecte univocum, quia eadem est ratio, definitio, vel mentalis expressio animalis sive in homine sive in leone, et vegetativi in quovis vivente corporeo. Ergo impossibile est, ut *sola identitas realis* sufficiat ad analogiam, sed requiritur necessario, ut ipsæ rationes vel conceptus objectivi saltem implicite aliquid diversi contineant, unde nequeant eodem modo definiri. Ac proinde argumentatio S. Thomæ supponit S. Doctorem tradidisse non solam realem, sed etiam essentialentem identitatem essentiae atque attributorum divinatorum per modum includentis et inclusi.

Si quis porro quærat, utrum sicut attributa absoluta dicimus esse de essentia Dei, ac proinde non posse ab illa perfecte præscindi, ita etiam sentiendum sit attributa quoque divina relativa, seu Personas S.^{mm} Trinitatis esse de essentia divinitatis; remittam Theologis penitus questionem, primo quia Philosopho non licet ingredi tanti mysterii caliginem; deinde quia inter ipsos, qui nostram hac in re doctrinam tuerentur, est opinandi diversitas, et multi, ut v. g. Suarez (2), Rhodes (3), Molina, Didacus Ruiz de Montoya alique negant personales proprietates esse de essentia Dei.

104. **Objic. 1.º** Simili modo se habent essentia divina et attributa, sicut animal et rationale in homine. Atqui animal

Objectiones
soluntur.

(1) Recole nomina et notiones analogorum in *Ontolog.* num. 55, pag. 165-167.

(2) *De Trinit.* lib. 4. cap. 5.

(3) *De Deo*, disp. 6. quæst. 2. sect. 1. parag. 3.

et rationale ita sunt unum re, atque ita constituunt essentiam hominis, ut tamen neque ratio rationalis sit de animalis essentia, nec ratio animalis de essentia rationalis, sed perfecte præscindi ac distingui queant in suis mentalibus expressionibus. Ergo idem dicendum de divina essentia respectu attributorum, ac vicissim, et de singulis attributis respectu aliorum.

Respondeo, neg. Major. Nam ratio animalis essentialiter importat solam perfectionem in sua linea, nec sola constituit hominem: atque idipsum dicendum est de ratione rationalis. Quare ratio et conceptus objectivus animalis etiam in homine nullam aliam notam essentialem continet præter illas, quæ continentur in solo principio sentiendi, quia nihil aliud requiritur ad hoc, ut aliquid sit, et prædicetur vere et perfectissime animal, nec præcise magis *animal* erit ex eo quod sibi adjungi concipiatur rationale vel quævis alia perfectio. At essentia divina e converso *essentialiter* est ipsum esse subsistens et actus purus, et plenitudo essendi, ut jam probatum est, nec potest negari. Atqui ratio *esse* subsistentis, et actus puri, et plenitudinis essendi essentialiter importat quaecumque perfectionem, etiam eam, quæ concipitur expressius instar attributi; secus ratio actus puri et plenitudinis essendi foret contradictio in terminis. Ergo impossibile est cogitare essentiam Dei, ut propriam Dei, quin saltem implicite ratio ejus exhibeat omnem aliam perfectionem excogitabilem. Atque idem dic de quovis attributo sive respectu essentiae, sive respectu aliorum attributorum; quia singula attributa, v. g. sapientia, justitia, etc., essentialiter sunt actus purus, et ipsum esse subsistens, ideoque non possunt intelligi tamquam propria Dei, quin implicite involvant essentiam et cætera attributa.

Dices. Doctrina hæc reapse destruit distinctionem rationis communiter assertam a Theologis et Philosophis contra Eunomianos et Nominales; non enim intelligitur, quo pacto distinguantur ratione illa, quorum unum includitur in altero: unde sequetur, omnia diversa nomina, quibus Deus appellatur, esse prorsus synonyma, utpote quæ idem semper significant. — **Respondeo, neg.** assert. Non enim doctrina nostra destruit omnem distinctionem rationis, sed eam

duntaxat, quæ perfectam conceptuum præcisionem involvit: nempe rationes explicitæ et *expressæ* attributorum et essentiae diversæ sunt omnes, quamvis hæ ipsæ conveniant in multis aliis, quas *implicite* tantum et confuse representant. Ad distinctionem ergo rationis sufficere debet distinctior et explicatior conceptus representatio secundum unam rationem, quam secundum aliam; quamvis plerumque rationis distinctio non in hoc solum stet, sed perfectam rationum præcisionem importet, ut fit in distinctione inter genus et differentiam. Eunomiani porro in prædicatis divinis continebant diversitatem solum esse penes nomina, quæ proinde dicebant esse pure synonyma, quia una omnibus ratio mentalis, unus responderet conceptus, sicut una vere respondet res; Nominales vero discrimen reponebant in externis connotatis. Quid ergo nobis est cum illis commune? Solum profecto, quod realem et formalem ex natura rei distinctionem respuamus.

Objic. 2.º Illud non est de essentia rei, quod illam constitutam supponit, et concipitur tamquam aliquid ab ea manans vel eidem superadditum. Atqui talis est præcise ratio attributorum divinatorum, ut quamvis re identica sint cum essentia, nostro tamen modo intelligendi concipiuntur manare ab essentia jam constituta. Ergo attributa non possunt esse *de* essentia Dei, ac proinde hæc ab illis perfecte præscindit in suo conceptu. Hinc S. Joannes Damascenus scripsit (1), attributa non dicere naturam Dei, sed *quæ circa naturam Dei sunt* exponere.

Respondeo, conc. Major.; *dist.* Minor. Attributa, prout expresse in suis peculiaribus rationibus representata, concipiuntur manere ab essentia, *conc.*; prout confuse et implicite tantum per conceptum essentiae representantur, *neg.* S. Joannes Damascenus ideo ita loqui potuit, quia «singula ex his attributis secundum modum concipiendi nostrum, non prædicant totam Dei naturam, sed explicant quasi per partes (nostro modo loquendi), quid illa sit. Et illa appellat circa naturam, non quia sint extra essentiam et naturam, sed quia in ea essentialiter includuntur. Quod magis explicuit

(1) *Orthodox. fid.* lib. 1, cap. 4.

cap. 12 ubi prius etiam dicit, hæc attributa *dicere aliquid eorum, quæ naturam assectantur*, id est perficiunt, et quasi constituunt, utique essentialiter. Nam statim de Deo ejusque substantia subdit. *Universum enim id, quod est, tanquam immensum quoddam et infinitum essentiæ pelagus, complexivo continet*. Ergo essentia, ut essentia, hæc omnia complectitur, et ideo subjungit: *Nec enim in Deo prius ipsius essentiam dicere licet, postea bonitatem*. Per bonitatem autem, summam illius perfectionem, in qua omnia dicta attributa formaliter inveniuntur, intelligit. Non sunt ergo aliquid extra essentiam, formaliter de essentia loquendo, ut essentia est. Igitur hæc omnia de Deo essentialiter prædicantur (1).

Objic. 3.º Si essentia formaliter contineret attributa, conciperetur sub rationibus oppositis. Atqui hoc prorsus repugnat. Ergo et primum. **Prob.** Major., nam essentia concipitur ut principium attributorum, attributa vero ut principia et essentiæ superaddita. Ergo si essentia formaliter importat attributa, eadem res concipitur ut principium et principiatum.

Respondeo, neg. Major., cujus probationis *dist.* 1.um membrum. Essentia concipitur ut principium attributorum explicite intellectuum, *conc.*; implicite ac confuse intellectuum, *neg.* Et similiter *dist.* alterum membrum: attributa intellecta explicite concipiuntur ut principia et essentiæ superaddita, *conc.*; intellecta implicite, *neg.*

Objic. 4.º Attributum v. g. justitiæ non includit formaliter nisi id, quod cogitatur tum, cum cogitatur præcise justitiæ. Sed cum cogitatur præcise justitiæ, non cogitatur misericordia vel sapientia vel essentia divina. Ergo.

Respondeo simili modo, *dist.* Major. Justitia non includit formaliter nisi id, quod cogitatur sive explicite sive confuse, cum cogitatur præcise justitiæ, *conc.*; nisi id, quod cogitatur solum explicite, *neg.* Et contradistincta Minore *neg.* conseq. Et ratio est quia ut justitia Dei, quæ alterius ordinis est, ab humana justitiâ concipiatur, «non sufficit conceptus justitiæ in communi, sed aliquid adjungere oportet quo fiat conceptus proprius justitiæ divinæ: sit ergo justitiæ per

(1) Suarez, *De Deo*, lib. 1, cap. 11, num. 8.

essentiam aut simpliciter infinita. In hoc ergo conceptu implicite continetur, ut talis justitiæ essentialiter sit omnis alia perfectio» (1).

Instabis 1.º Quod expresse non relucet, vel representatur in nostra cognitione, reapse non includitur in re cognita, prout hic et nunc cogitatur. Atqui cum cogitamus v. g. misericordiam ut sic, non est expresse essentia, vel justitiæ, etc., in nostra cognitione. Ergo.—**Respondeo, neg.** Major., cujus falsitas patet ex alibi fuse traditis circa transcendentiâ entis (2). Sufficit enim, ut quæcumque differentia vel ratio inferior sit proxime vel remote definibilis et definienda per rationem entis, quamvis hanc expresse non contineat, ad hoc ut ratio entis dicatur essentialiter contineri in quavis differentia modove illius et in quavis notione inferiori, ac proinde ut hæc nequeat perfecte præscindere ab illa, sed eam confuse et implicite exhibeat. Et in hoc consistit transcendentiâ entis (3).

Instabis 2.º Hæc est S. Thomæ sententiâ: *Item quod secundo objicitur, quod ratio bonitatis divinæ includit in se sapientiam, quia bonitas divina est, non valet; quia bonitas divina est divina sapientia ex eo, quod est divina, non ex eo quod est bonitas; neque ex eo quod est sapientia, est bonitas. Hoc autem pertinet ad rationem bonitatis et sapientiæ, scilicet quod competit bonitati in quantum bonitas, et sapientiæ in quantum sapientia. Unde patet, quod etiam tertium non valet: non enim pertinet ad rationem bonitatis et sapientiæ, quod huic vel illi convenit, in quantum est divina, sed quod competit bonitati, in quantum est bonitas, et sapientiæ, in quantum est sapientia, ut dictum est (4).*

Respondeo, sollicitos esse nos non debere de doctrina hujus opusculi, quod, teste P. Joanne M.ª de Rubeis, O. P., non est opus genuinum S. Thomæ, sed supposititium (5).

(1) Suarez, *Metaphys.* disp. 30, sect. 6, num. 15.

(2) Vide *Ontolog.* num. 43 seqq., pag. 115 seqq.

(3) Plura de his dabunt P. Suarez, Rhodes alique: contraria sententiâ fuse propugnata videri potest apud PP. Fassclum et Tanner.

(4) S. Thom. *Opusc. de articulis centum et octo*, quæst. 1.^a

(5) Vide De Rubeis, *Dissert.* 2.^a, ad calcem editionis Parmensis Opp. S. Thom. vol. 16, pag. 386.

Cæterum quæ in objecto testimonio continentur verba possunt recte conciliari cum nostra doctrina. Neque enim nos contendimus attributa, v. g. sapientiam et bonitatem atque essentiam se excludere præcise ex abstracta et communi ratione bonitatis et sapientiæ, nam certum est sapientiam et bonitatem hoc pacto non se mutuo necessario excludere, sed separatas ex sua ratione præcisæ et abstractæ esse, immo separatas inveniri in creaturis; verum e converso argumentati sumus, hujusmodi attributa si considerentur ut divina vel ut propria Dei non posse non se mutuo essentialiter includere, quia singula sunt essentialiter esse per se subsistens et infinitum ac plenitudo perfectionis.

Objic. 5.º Si vera esset nostra doctrina, veræ quoque forent non solum in reali, verum etiam in formali sensu hæc aliæque id genus propositiones: Essentia Dei est sapientia, et vicissim; Sapientia est bonitas, etc. Atqui hujusmodi propositiones in sensu formali falsæ reputantur. Ergo...

Difficultas hæc cogit nos breviter sequentem tractare quæstionem (1).

§ II.—QUOMODO ATTRIBUTA DIVINA DE ESSENTIA ET INVICEM PRÆDICARI QUEANT.

105. Hic solum agimus, ut par est, de attributis absolutis, quia consideratio attributorum relativorum seu Personarum divinarum peculiare difficultates habet, et ad Theologos spectat, et quidem ad tractatum de *Trinitate*. Nec dubium ullum esse potest in hac materia relate ad prædicationem in sensu reali, supposita essentia attributorumque identitate; sed res non est æque perspicua de prædicatione in sensu formali, propterea quod etiam illa, quæ se identificantur, sæpe ratione distinguuntur. Quia vero essentia et attributa divina concipi possunt et in concreto et in abstracto, videre oportet, quatenus prædicari possint sive concreta de concretis, sive abstracta de abstractis, sive abstracta de concretis, sive concreta de abstractis.

(1) Vide responson. in *Assertione 2* sequentis paragraphi.

2) In Deo concreta sive essentiam sive attributa significantia prædicari possunt de concretis sive essentiam sive attributa significantibus. Unde rectissime enuntiat: *Deus est ens per essentiam; Deus est sapiens; Sapiens est justus*, etc. Ratio est manifesta ex modo significandi concretorum: hæc enim significant formam, prout in supposito inhærentem. Jam vero nihil repugnat, ut idem suppositum pluribus formis ornatur sive illæ ad ejus essentiam pertineant, sive non, dummodo formæ illæ sint *compositibiles* in eodem subjecto. Cum ergo subjectum in propositione significet per modum totius, et prædicatum per modum formæ in subjecto repertæ, propositio vera semper erit, dummodo forma per prædicatum expressa reapse conveniat subjecto, sive essentialiter, sive accidentaliter, sive sola sive cum aliis etiam formis conveniat. Ergo prædicationes divinarum nominum terminis concretis factæ semper veritatem habere poterunt in quacunque sententia circa distinctionem attributorum ab essentia divina.

3) De Deo in concreto verè prædicantur etiam attributa absoluta et positiva in abstracto, ut si dicas: *Deus est deitas, sapientia, justitia, bonitas*, etc. De primo exemplo nulla esse potest difficultas post Concilium Rhemense, quod dixit contra Gilbertum Porretanum, propositionem hanc: *Deus est deitas*, in nullo sensu negari posse: idque constat ex inferius probanda simplicitate Dei; cum enim nulla sit in eo compositio ex supposito et natura, Deus verissime prædicatur ipsa deitas. Verum eodem modo probatur veritas cæterarum prædicationum. Nam hoc interest inter prædicationem, concretorum et abstractorum de subjecto concreto, v. g. inter hanc propositionem, *Deus est sapiens*, et hanc aliam, *Deus est sapientia*, quod prædicationis abstracti significet prædicatum subjecto convenire per essentiam et per se primo ac perfectissime, prædicationis vero concreti hoc non necessario significet, sed veritatem habere queat, etiamsi tale prædicatum conveniat subjecto solum per participationem et accidentaliter, ut reapse accidit, cum v. g. homo prædicatur *sapiens, bonus, justus*. Atqui Deus quicquid est per essentiam est, et nihil per participationem. Ergo modus, quo attributa Deo conveniunt, optime significatur, cum illa prædicantur de eo in abstracto, immo melius, quam si eadem prædicarentur in

In Deo
concreta de
concretis
prædicantur.

De Deo in
concreto verè
prædicantur
attributa
absoluta et
positiva etiam
in abstracto.

concreto. Hinc sacræ Litteræ non raro utuntur hisce prædicationibus (1), et plures Patres eas præferunt prædicationibus concretorum, ut videre est apud SS. Dionysium (2), Damasenum (3), Bernardum (4), etc. Hæc porro ideo restrinximus ad attributa absoluta et positiva, quia de relativis specialiter agendum est in tractatu de *Trinitate*, negativa vero attributa in abstracto, ut v. g. immortalitas, infinitas, non proprie dicuntur de Deo nisi sumantur loco positivorum (5).

De as
et attributa in
concreto vere
prædicantur de
abstractis.

γ *Etiā Deus et attributa in concreto vere prædicantur de abstractis.* Nam Deus est Deitas, ut patet ex præcedenti assertionem. Ergo etiā Deitas recte prædicatur Deus, videlicet per simplicem conversionem prioris propositionis. Jam si Deitas est Deus, quoniam Deus est sapiens, bonus, etc., etiā Deitas vere prædicatur sapiens, etc. Præterea si Deus est bonitas, etiā bonitas est Deus et quidquid est Deus essentialiter. Cum ergo Deus sit essentialiter justus, sapiens, misericors, hæc quoque omnia et alia id genus vere prædicantur de bonitate Dei.

Vere quoque
sunt in Deo
prædicationes
abstractorum de
abstractis.

δ) *Vere quoque sunt prædicationes abstractorum de abstractis.* Nam quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se. Si ergo et abstracta vere prædicantur de concretis per identitatem, et vicissim: concreta de abstractis, abstracta quoque vere prædicantur de concretis. Et sic Deitas est sapientia, bonitas, etc., et bonitas est justitia, etc. Si jam quæras, quo sensu habeant veritatem omnes istæ prædicationes.

Prædicationes
sive
concretorum de
concretis
vel abstractis,
sive abstracto-
rum de

ε) *Prædicationes istæ sive concretorum de concretis vel abstractis, sive abstractorum de concretis et de abstractis, quæ vere sunt in sensu reali, realem identitatem exprimente, non videntur vere in sensu formali explicito, sed solum in sensu formali confuso et implicito.*

(1) Vide v. g. *Proverb.* cap. 8; *Joann.* cap. 14, vers. 16; 1 *Corinth.* cap. 1, vers. 24.

(2) *De divin. nomin.* cap. 4, 5 seqq.

(3) *Orthodox. fid. lib.* 1, cap. 5.

(4) *Serm. 80 in Cantico.* Clr. S. Leo M. epist. 91 (al 93), cap. 5.

S. August. de *Trinit.* lib. 5, cap. 10; lib. 6, cap. 1, et lib. 6 seqq.

(5) *Suarez, de Deo,* lib. 1, cap. 14, num. 4.

Prima pars de identitate reali constat ex præcedentibus assertionibus, quæ non possent esse veræ, nisi hæc quoque veritate polleat. Altera vero pars ex eo probatur, quod ex nostra opinione divina essentia et attributa confuse atque implicite se includunt, at expressus eorumdem conceptus diversus est: quare secundum rationem eorum expresse conceptam non possunt se mutuo includere, nec formaliter identificari sub talibus expressionibus. Hinc propositiones hæc: *intellectus in Deo est voluntas; Deus est misericordia; misericordia est justitia*, etc., in sensu formali explicito falsæ sunt. Ex quo soluta manet objectio 5.^a præcedentis paragraphi.

concretis vel
abstractis vera:
sunt in
sensu reali
ac formali
implicita
et confusa, non
autem in sensu
formali
explicito

ζ) *Quæ actionem propriam alicujus attributi significant, possunt quidem de aliis attributis in concreto prædicari per verba adjectiva, ut v. g. Misericors punit: non vero de aliis attributis in abstracto, ut v. g.: justitia miseretur.* Ratio primæ partis est, quia actiones sunt suppositorum; attributa vero concrete expressa non unice formam significant, sed præcipue subjectum, cui forma convenit. Ergo actiones, quæ prædicantur de concretis, ut v. g. punitio de misericorde, quamvis non conveniant subjecto secundum formam per concretum significatam, nempe secundum misericordiam in adducto exemplo, possunt bene convenire secundum aliam formam, videlicet justitiam, quæ simul sit in eodem subjecto. Ratio alterius partis est quia actiones singulorum attributorum proprie conveniunt illis secundum peculiarem formam expresso conceptu significatam, nempe miseratio secundum misericordiam, punitio secundum justitiam. Ergo eatenus vere prædicaretur actio propria unius attributi de altero in abstracto, quatenus actio propria unius attributi potest formaliter procedere etiā ab alterius forma, v. g. miseratio a justitia vel justitia a misericordia. Atqui hoc perinde est, ac tollere omnem distinctionem rationis etiā secundum formas conceptu explicito, et non solum confuso representatas. Ergo...

Quæ actionem
propriam
alicujus attri-
buti significant,
possunt de
aliis attributis
in concreto
per adjectiva
verba
prædicari, non
vero de aliis
attributis
in abstracto.
Status
quæ hinc

Nihilominus concedant PP. Suarez, et Rhodes (1), actiones proprias attributi alicujus posse prædicari de essentia

(1) *Suarez (De Deo,* lib. 1, cap. 14, num. 9), Rhodes, (*De Deo disput.* 1, quæst. 3, sect. 3 fin.

in abstracto, ut si dicas: *Deitas vult, creat*; quamvis advertit Eximius Doctor ejusmodi prædicationes admitti, «non propter rigorosam suppositionem et formalem significationem terminorum, sed propter summam identitatem». Et ratio esse potest, quia cum Deus nostro modo concipiendi velit per voluntatem, et creet per omnipotentiam, si ejusmodi propositiones enuntientur, omnes illico eas accipiunt non in sensu proprie formali, sed potius reali (1).

§ III.—UTRUM ATTRIBUTA DEI OMNIA SINT ÆQUALIS
PERFECTIONIS.

106. Si sermo sit de attributis, prout sunt realiter in seipsis, nulla est difficultas nec opinionum discrepantia pro iis, qui omnem realem et actualem illorum distinctionem respuunt. Si enim attributa a parte rei sunt unum idemque, non possunt alia aliis perfectiora esse, sed singula æquivalent omnibus. Verum quid dicendum est de attributis, prout a nobis concipiuntur diversis rationibus? Apud eos, qui perfectam præcisionem et rationis distinctionem inter essentiam et attributa propugnant, communiore scribit P. Rhodes esse opinionem negantem æqualitatem attributorum (2). Pater vero Araujo, etiamsi perfectam tueatur attributorum distinctionem, existimat «omnia prædicata divina, que per rationem nostram distincta concipimus, esse etiam quoad nos æqualis perfectionis, sive comparemus unum prædicatum absolutum cum alio, sive essentiam cum attributo, sive etiam essentiam aut attributa cum relationibus» (3). Quam doctrinam etiam defendit Card. de Lugo et multi ab eo et a P. Araujo laudati, quamvis plures eorum, ut Granadus, Suarez, Molina, Ruiz de Montoya et Arrubal negent, ut supra vidimus, perfectam attributorum et essentia divinæ distinctionem.

(1) Vide, si lubet, de his PP. Suarez, et Rhodes, loc. cit.
(2) Pro qua laudantur inter alios Arriaga, Fassolus, Herice, Gillius, Alarcon et alii apud P. Araujo, *Curs. Theolog.* tom. 2, disp. 16, art. 4, num. 187.
(3) Araujo, *Curs. Theolog.* tom. 2, disp. 16, art. 5, num. 181.

Inter patronos vero hujus sententiæ, solam agnoscentis imperfectam distinctionem inter essentiam atque attributa, plures in eo videntur convenire, quod attributa omnia sint æqualia etiam secundum rationem nostram, si sumantur secundum conceptum implicitum, quo pacto singula continent reliqua omnia; inæqualia vero, si sumantur secundum conceptum duntaxat explicitum vel expressum; «quia tunc voluntas v. g. sumitur secundum conceptum explicitum, quando non concipitur in Deo, nisi quod respondet voluntati creatæ, neque cogitur explicite alia ulla perfectio. Sed voluntatis creata perfectio minor est, quam perfectio intellectus. Ergo voluntas divina secundum conceptum explicitum præcise considerata est minus perfecta, quam perfectio intellectus» (1).

Quod si exinde inferas Spiritus Sancti processionem, utpote quæ fit per voluntatem, fore minus perfectam modo nostro concipiendi, quam processionem Verbi, quæ est per intellectum; respondet P. Rhodes, absurdum non esse, «dicere, quod personalitas et processio Spiritus S. præcise secundum conceptum explicitum est minus perfecta, quam personalitas Verbi, quamvis realiter et secundum conceptum implicitum æque sit perfecta. Et similiter Paternitas improducta secundum conceptum explicitum est perfectior Filiatione producta, ut expresse concedunt Fassolus (2), Martinon (3) et Recupitus (4). Verum hæc innuisse sufficiat, et jam gradus faciendus est ad attributa divina seorsim consideranda.

(1) Rhodes, loc. cit. sect. 2, paragr. 3 fin. Cfr. Billuart, *De Deo*, dissert. 2, art. 3 fin. *Appendix*.

(2) Tom. 3, quæst. 42, art. 1.

(3) Disput. 3, sect. ult.

(4) Lib. 3, quæst. 14.